

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ АПН УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

578.015.31(082)
С991

СУЧАСНА ОСВІТА ТВОРЧО ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ: ІДЕЇ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції
16–18 квітня 2008 року

Київ-Кривий Ріг – 2008

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МЕТОД ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАТИВНИХ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК

Кисільова В. П., Ульянова В. С.

КДПУ, м. Кривий Ріг, Україна

Становлення успішної особистості, здатної до життя і діяльності у сучасному суспільстві відбувається за рахунок підвищення її інтелектуально-творчого потенціалу, який необхідно розвивати, починаючи з молодшого шкільного віку.

Термін „інтелектуально-творчий потенціал” з’явився в психолого-педагогічній літературі недавно. З’ясуванню сутності його складових (інтелектуального та творчого потенціалів) присвячені дослідження таких психологів та педагогів, як Л. С. Виготського, Т. В. Галкіна, О. І. Савенкова, С. О. Сисоєвої [2; 3; 6]. Вивченню питання, як впливати на розвиток інтелектуально-творчого потенціалу особистості, і зокрема молодшого школяра, присвячені роботи таких вчених: Д. Б. Богоявленської, Н. О. Менчинської, Н. Ф. Талізіної та інших [1; 5; 7].

Серед результативних методів впливу на підвищення інтелектуально-творчого потенціалу в процесі вивчення початкового курсу математики виділяють проблемно-пошукові методи і, зокрема, дослідницький.

Вести мову про результативність впливу дослідницького методу на рівень розвитку інтелектуально-творчого потенціалу молодшого школяра у процесі навчання можна за умови з’ясування сутності цього непростого поняття. Що ж ми розуміємо під інтелектуально-творчим потенціалом особистості.

Інтелектуально-творчий потенціал – сукупність усіх наявних розумових та творчих можливостей, способів діяльності, які можуть бути використані у будь-якій сфері. Він не може бути зведений до якоїсь однієї характеристики, наприклад, „коефіцієнт інтелекту”, „рівень креативності” тощо. Це – глибинні особистісні характеристики, які О. І. Савенков об’єднує у кілька груп [6].

Інтегративні особистісні характеристики – одна з основних груп, формування яких сприяє розвитку інтелектуально-творчого потенціалу особистості. Компонентами цієї групи характеристик є:

1. Допитливість – надзвичайно висока потреба в інтелектуальній стимуляції та новизні. Виявляється в пошуку нової інформації, нових знань; у прагненні задавати багато запитань, у негасаючій дослідницькій, творчій активності.

2. Надчутливість до проблем – здатність розпізнавати проблему там, де інші нічого надзвичайного не помічають. Виявляється в здатності виявляти і ставити проблеми.

3. Прогнозування – здатність передбачати результати розв'язання проблеми до того, як вона буде реально вирішена, пророкувати можливі наслідки дії до її здійснення. Виявляється як при вирішенні навчальних задач, так і в інших найрізноманітніших проявах реального життя.

4. Словниковий запас – одночасно результат і критерій розвитку розумових здібностей дитини. Виявляється не тільки у великій кількості використовуваних у мові слів, а й в умінні (прагненні) „будувати” складні синтаксичні конструкції.

5. Здатність до оцінки – результат критичного мислення, передбачає можливість розуміння як власних думок і вчинків, так і дій і думок інших людей; забезпечує можливості самодостатності, самоконтролю, впевненості у собі, у своїх здібностях, і доцільності своїх рішень.

Одним із засобів виявлення наявних та схованих інтегративних особистісних характеристик молодшого школяра, а також засобом їх розвитку у процесі вивчення математики є дослідницький метод. Питанню використання дослідницького методу у процесі навчання математики приділяли увагу А. М. Алексюк, В. І. Андреев, М. В. Кларін, І. Я. Лернер, В. І. Розумовський, О. Я. Савченко, І. С. Якиманська та інші.

В Українському педагогічному словнику дослідницький метод рахується як „метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності” [4, 102]. Внесення елемента дослідження в навчальні заняття сприяє вихованню в школярів активності, ініціативності, заохочує потребу дітей у самостійних пошуках.

У кожному дослідницькому завданні можна виокремити такі етапи:

- спостереження і вивчення фактів;
- виявлення незрозумілих явищ, що підлягають дослідженню – постановка проблеми;

- висування гіпотез;
- побудова плану дослідження, його реалізація;
- перевірка розв'язування;
- практичні висновки про можливість і необхідність застосування отриманих знань [8, 151].

Систематичне і методично правильне використання дослідницького методу, що ґрунтується на обов'язковому проходженні перелічених вище етапів, дозволяє максимально наближати теоретичні основи навчального предмета „Математики” до практики, залучати у процесі аналізу проблемних ситуацій власний досвід учнів. Цей метод забезпечує переживання учнем наукової істини як цінності „для мене”, тобто особистої; сприяє зближенню процесу навчання з науковим пізнанням, в якому учень виступає в ролі дослідника-відкривача нового знання. Саме в такій ролі формується в учня допитливість над чутливістю до проблем, прогнозування, словниковий запас, здатність до оцінки і самооцінки.

Результативність методики використання дослідницького методу у процесі навчання молодших школярів математиці з метою його впливу на рівень сформованості інтегративних особистісних характеристик вимагає від учителя достатнього рівня його методичної компетентності з цього питання. Основні напрямки підготовки вчителя-класовода до застосування дослідницького методу на уроках математики з зазначеною метою ми вбачаємо в наступному:

- оволодінні технологією виявлення та педагогічної оцінки основних складових інтегративних особистісних характеристик, а саме: допитливості, чутливості до проблем, прогнозування, словникового запасу та здатності до оцінки, а також в оволодінні математичними методами для представлення результатів оцінки;
- аналізі змісту програмного матеріалу початкового курсу математики з метою виокремлення тем, вивчення яких за допомогою дослідницького методу має найбільшу пізнавальну цінність;
- творчому переосмисленні практики впровадження дослідницького методу у освітній галузі „Математика”;
- оволодінні процедурою застосування дослідницького методу у відповідності до індивідуальних психічних особливостей молодшого школяра;

–здатності вчителя розробити власний інструментарій розкриття конкретної теми з метою виявлення можливостей її впливу на формування інтегративних особистісних характеристик учня на основі застосування дослідницького методу.

Література

1. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов: Кн. изд-во, 1983. – 173 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. Кн. для учителя. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Галкина Т. В., Алексеева Л. Г. Диагностика и развитие креативности // Развитие и диагностика способностей / Отв. ред. В. Н. Дружинин, В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1991. – С. 170–177.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Кисільова В. П. До проблеми навчання ліцеїстів науково-дослідницької діяльності // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2004. – Випуск 1. – С. 82–88.
6. Менчинская Н. А. Проблемы учения и умственного развития школьника: Избр. психол. труды. – М. : Педагогика, 1989. – 218 с.
7. Савенков А. И. Детская одаренность: развитие средствами искусства. – М., 1999.
8. Талызина Н. Ф. Формирование познавательной деятельности младших школьников: Кн. для учителя. – М. : Просвещение, 1988. – 175 с.
9. Юзбашева Г. Формування дослідницької навчальної діяльності школярів // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – №5–6. – С. 149–152.